Monialainen yhteistyö lapsen poistuessa luvatta sijaishuoltoyksiköstä

24.1.2020

Lasten luvattomat poistumiset sijaishuoltoyksiköistä, eli ammattislangin mukaan hatkat, ovat arkipäivää eri ammattiryhmille. Esimerkiksi Pohjanmaan alueella on vuonna 2018 ollut 3286 poliisin toteuttamaan virka-apua, näistä 233 on ollut sosiaalitoimelle luvatta poistuneiden lasten kiinniottamiseen (Poliisiasiain tietojärjestelmä PATJA 2019). Tässä luvussa näkyy kuitenkin vain virka-apupyyntöön edenneet tapaukset, katoamisilmoituksella löytyneitä ei siis tähän 233 tilanteeseen lasketa. Näiden luvatta poistuneiden lasten etsintöjen parissa työskentelevät muun muassa poliisit, lastensuojelun sijaishuoltoyksiköiden henkilökunta, sosiaalipäivystys ja lastensuojelun sosiaalityö (Nieminen 2019, 38).

Riikka Niemisen (2019) sosiaalialan ylemmän amk-tutkinnon opinnäytetyössä ”Monialainen yhteistyö lapsen poistuessa luvatta sijaishuoltoyksiköstä” selvitettiin eri ammattiryhmien välistä työskentelyä saman asiakkaan asioissa sekä yhteisen ongelman äärellä, eli lapsen poistuessa luvatta. Opinnäytetyössä selvitettiin työntekijöiden käsityksiä syistä luvattomille poistumisille sekä monialaisen yhteistyön nykyistä tilannetta, mikä siinä toimii ja onko jotain kehitettävää. Lisäksi opinnäytetyössä tarkasteltiin luvattomien poissaolojen prosesseja ja lasten sijaishuoltoyksikköön palauttamiseen liittyviä käytäntöjä. (Nieminen 2019, 1.)

Työntekijöiden teemahaastattelut

Opinnäytetyön aineisto koostui kuudesta haastattelusta, kaksi henkilöä poliisista, kaksi lastensuojelun sijaishuoltoyksiköstä ja kaksi sosiaalipäivystyksestä. Haastateltavissa oli sekä esimiehiä että alaisia ja naisia sekä miehiä. Haastateltavien työkokemusvuodet nykyisessä työssään vaihtelivat kuuden kuukauden ja 17 vuoden välillä.

Haastattelut on sovitusti nauhoitettu ja nauhoitteet on litteroitu. Litteroidut haastattelut on sovitusti tuhottu opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Menetelmänä haastatteluissa on käytetty teemahaastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47-48). Aineisto on analysoitu diskurssianalyysia (mm. Ilmonen 2010, 127-28; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 29; Hirsjärvi & Hurme 2008; 47-48) käyttäen, koska analysoitu aineisto oli laaja, 127 sivua, sekä laadultaan hyvinkin vaihteleva. Ajoittain haastateltavien puhe oli hyvin runsasta, kerronnallista ja rönsyilevää, ajoittain taas suppeampaa. Tämä vaihteli paljolti kulloisenkin puheen aiheen mukaan.

Luvattomien poissaolojen luonne ja virka-

apupyyntö

Opinnäytetyön tuloksissa havaittiin, että luvatta poistuneiden lasten tilanne ja taustat vaihtelivat hyvinkin paljon. Haastateltavat olivat työssään kohdanneet luvatta poistuneita lapsia 8-vuotiaasta melkein 18-vuotiaaseen asti. Karkumatkojen pituudet vaihtelivat lyhyistä yrityksistä vuodenkin pituiseen hatkareissuun. Myös syyt karkaamisten taustalla olivat moninaisia. Haastateltavat nostivat esiin muun muassa päihteet, sosiaalisten verkostojen merkityksen, ristiriidat ja lapsen viihtymättömyyden sijaishuoltoyksikössä, vapauden ja kapinoinnin, tapahtumiin karkaamisen sekä karkailun tietyn lapsen vakiintuneena toimintamallina. (Nieminen 2019, 32.)

Luvattoman poissaolemisen luonne on prosessimainen. Kiteytettynä lapsen luvaton poissaolo ja siihen liittyvä työskentely etenee seuraavasti; lapsi todetaan karanneeksi ja sijaishuoltoyksikkö aloittaa lapsen aktiiviset etsinnät. Jos lasta ei tavoiteta eikä löydetä lähialueelta, sijaishuoltoyksikkö tekee katoamisilmoituksen sijoituspaikkakunnan poliisille sekä lapsen kotikunnan sosiaalitoimeen tai sosiaalipäivystykseen. (Nieminen 2019, 37.)

Monialainen yhteistyö käynnistyy sijaishuoltoyksikön tekemien ensivaiheen etsintöjen jälkeen. Tämän yhteistyön ensimmäinen funktio on tehdä ratkaisut lapsen etsintöjen osalta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, tekeekö virassa oleva sosiaalityöntekijä lapsesta virka-apupyynnön poliisille heti vai tehdäänkö se myöhemmässä vaiheessa. Virka-apupyyntö on ainoa katoamiseen liittyvä ilmoitus, joka näkyy valtakunnallisesti kaikkien Suomen poliisilaitosten alueella. Sijaishuoltoyksikkö voi tehdä itsenäisesti ainoastaan katoamisilmoituksen oman alueensa poliisille. Haastateltavien mukaan virka-apupyyntö pitäisi tehdä heti, mikäli lapsi on välittömässä hengen ja terveyden vaarassa, hänen olinpaikkansa on spesifisti tiedossa tai tiedetään, että lapsi poistuu sijaishuoltoyksikkönsä poliisilaitoksen alueelta. Jos lapsi esimerkiksi pyrkii pääkaupunkiseudulle ja hänet on sijoitettu toiseen maakuntaan, pitäisi virka-apupyyntö tehdä välittömästi, jotta tieto katoamisesta näkyy myös pääkaupunkiseudulla. (Nieminen 2019, 41, 42.)

Monialaisen työskentelyn suurimmat haasteet liittyvät virka-apupyynnön käytäntöihin, kotietsintöihin sekä lapsen palauttamiseen takaisin sijaishuoltoyksikköön (Nieminen 2019, 39). Tuloksissa oli esiin nostettavissa myös keinoja, miten näihin liittyviä ristiriitoja ja konflikteja voitaisiin helpottaa. Näitä keinoja olivat säännölliset yhteistyöpäivät tai -tapaamiset eri ammattiryhmien kesken. Tavoitteina tällaisilla nähtiin informaation lisääminen myös toisen ammattiryhmän työtä sitovista säädöksistä ja lainkohdista, resursseista sekä toimintamalleista. Lisäksi tuttuus ja luottamus yksittäisten toimijoiden välillä nähtiin keinona tukea työskentelyä kentällä. (Nieminen 2019, 60-62.)

Kohti monialaista kehittämisyhteistyötä

Edellä mainittuihin kehittämiskohtiin on osaltaan lähdetty vastaamaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Opinnäytetyön tekijä sai yhteistyöpyynnön yhdeltä opinnäytetyön kommentaattorina toimineelta henkilöltä, Pohjanmaan poliisilaitoksen komisario Pauli Latvaselta, ja sen pohjalta on käynnistetty monialainen kehittämisyhteistyö. Sen tuloksena ollaan luomassa kehittämispäivää, johon on tiedusteltu kiinnostusta kolmen maakunnan alueilta poliisilta, lastensuojelun sosiaalitoimilta ja sijaishuoltoyksiköiltä sekä

sosiaalipäivystyksiltä. Kehittämispäivän teemana on monialainen yhteistyö lapsen poistuessa luvatta ja se tullaan järjestämään lähiaikoina. Yhteistyössä komisario Latvasen sekä kolmannen henkilön kanssa on luotu kehittämispäivään sisältö, runko, aikataulut ja käytännön järjestelyt.

Opinnäytetyön aihe osoittautui erittäin ajankohtaiseksi ja laajaa kiinnostusta herättäväksi. Aiheenvalinta pohjautui alun perin opinnäytetyön tekijän omiin kokemuksiin kenttätyössä lastensuojelun sijaishuoltoyksiköissä. Nyt muutama kuukausi opinnäytetyön valmistumisen jälkeen voidaan huomata, miten suuri merkitys aiheen valinnalla on monialaisen yhteistyön ja palvelujärjestelmän kehittämisen kannalta. Opinnäytetyö tuotti uutta tietoa ja käynnisti lasten luvattomia poistumisia koskevaa monialaista yhteistyötä.

Riikka Nieminen, Sosionomi Ylempi AMK
Tiina Tiilikka, Yliopettaja, SeAMK, Sosiaali- ja terveysala